

- Ostendorf, Wim, et alii (2001) Social mix and the neighbourhood effect: policy ambitions and empirical evidence. *Housing Studies* 16.3, 371-380.
- Pareja, M.; Tapada-Berteli, T.; Van Boxmeer, B. y García-Ferrando, L. (2004) Large Housing Estates in Spain: Policies and Practices. Utrecht: Utrecht University
- Pares, M. y Martí-Costa, M. (2009) *Participació i integralitat en la regeneració urbana*, En: Martí-Costa, M. y Parés, M. (cords.) (2009), 11-16.
- Porter, L. y K. SHAW (2009) Whose urban renaissance? An international comparison of urban regeneration strategies. Routledge, London.
- Sanchez Pérez, F. y Lisón J. C. (Eds) (1993) *Espacio y Cultura*. Madrid: Coloquio.
- Sánchez J. y Martí-Costa, M. (2009) La Llei de millora de arris, viles i àrees urbanes que requereixen atenció especial En: Martí-Costa, M. y Parés, M. (cords.) (2009), 51-62.
- Serra, A. (2004) La transversalitat en la gestió de polítiques públiques. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Serra, A. (2004) La dimensió social dels barris amb dificultats. En: SODUPE, M. (2004), pp. 179-212.
- Smith, Neil (2008[2006]) Gentrificación generalizada: de la anomalía local a la «regeneración urbana» como estrategia global urbana. En: LLOP, J. M. et alii (2008) pp 31-48.
- Sodupe, M. (2004) Urbanisme i barris en dificultats. El cas de la Mina. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals. Aula Barcelona. Fundació CIDOB.
- Tapada-Berteli, T., Ostendorf, W. y García, L. (2006) Improving the built environment, En: Van Kemper, R., Murie et alii (2006), 97-108.
- Van Kemper R. et al. 2005 *Restructuring large housing estates in Europe*. Bristol: Policy Press, 2005.
- Van Kemper, R., Murie et alii (2006). *Regenerating large housing estates in Europe: a guide to better practice*. Restate report. Utrecht: Faculty of Geosciences, Utrecht University,
- Van Kemper, E. y Musterd, S. (1991) «High-rise housing reconsidered: some research and policy implications», *Housing Studies*, vol 6, nº 2, pp 83-95.

LA PREMSA EN EL PROCÉS D'ESPECULARITZACIÓ DE VALÈNCIA: DISCURSOS PARALLELS SOBRE LA CIUTAT UTÒPICA (2000-2010)

Miquel À. Ruiz i Albert Moncusí
Departament de Sociologia i Antropologia Social.
Universitat de València

Aquesta presentació és part d'un treball en curs sobre el processos d'espectacularització i precarització urbana en els que està immersa la ciutat de València des de fa pocs anys¹. L'anàlisi s'ha portat a cap a partir de la selecció d'articles de notícies de les seccions locals de la premsa d'àmbit estatal (*El mundo* i *El País*), premsa local i provincial (*Levante-EMV* i *Las Provincias*), a més d'alguns altres d'agència de premsa i altres diaris específics. El període temporal dins del qual se n'ha fet la tria ha estat des del gener de 2000 fins a l'octubre de 2010².

El tractament que s'ha fet de la informació continguda en les notícies ha estat identificar els principals discursos que arriben a la ciutadania a través de la premsa escrita majoritària. Cal dir que, encara que no s'ha fet una anàlisi de discurs ni semiòtica acurada, per tal d'identificar-ne la relació que es dona entre discursos i ideologies en els processos de legitimació del poder [Reaboul, 1986, Eagleton, 1997; Van Dijk, 1998], sí que s'ha tingut en compte la línia o tendència política de cadascun dels mitjans de comunicació

¹ Es tracta del projecte d'I+D «Metrópolis globalizadas: el caso de Valencia. Espectacularización y precarización urbanas en las ciudades medianas», de referència CSO2009-10715 i d'una durada de 1010 a 1012, la Investigadora Principal del qual és la Dra. Josepa Cucó i Giner.

² El criteri de localització ha estat la recerca mitjançant la combinació de paraules claus tals com «grans esdeveniments», «Ciutat de les Arts i de les Ciències», «Fòrmula 1», «Salvem El Cabanyal», «PSPV», etc.; mentre que el criteri de selecció ha estat la idoneïtat dels continguts per a l'anàlisi.

a l'hora de posicionar-se davant els grans projectes urbanístics i mediàtics, i del model de ciutat utòpica que suposa, propis de la València governada per Riça Barberá.

1. EL PROJECTE DE LA CIUTAT UTÒPICA

Hom diu que el món contemporani (és a dir, el món del segle XXI) és un món sense utopies, una vegada caiguts o afeblits els grans metarrelats del socialisme d'Estat i del marxisme revolucionari. I això ha passat, no només en el plànol de la acció política sinó també de l'estudi que des de les ciències socials se n'ha fet de la utopia: un mirada a les dates de publicació de la majoria de les referències bibliogràfiques sobre utopia d'aquesta comunicació ens ho confirma. Després dels anys 80 l'interés per l'anàlisi sociològica sobre utopia gairebé desapareix –en el sentit de projecte substantiu de societat utòpica, i no de l'ús metafòric del l'adjectiu utòpic, massa sovint identificat vulgarment amb l'impossible.

Però el pensament utòpic, i en el nostre cas, el pensament utòpic sobre la ciutat (potser conceptes, utopia i ciutat, impossibles de pensar separatament), ha existit abans de marxisme, del socialisme d'Estat i, sens dubte, sobreviurà a la postmodernitat.

I, què és la utopia? La utopia substantiva, laica i racional, la utopia en aquest món, la imatge d'una societat perfecta en l'ordre institucional on les persones assoleixen la felicitat sense la necessitat de la transcendència, ha estat gairebé sempre el de la ciutat utòpica. Des de les formulacions filosòfico-literàries de Plató, Moro, Bacon, Campanella o Saint-Simon, fins a les utopies polítiques del segle XX concebudes com eminentment realitzables, el socialisme d'Estat, el nazisme o el món conductista d'Skinner, la utopia es va pensar per i des de la ciutat. Així doncs, utopia i ciutat han estat sovint dues paraules gairebé sinònimes: el lloc de la utopia ha estat quasi sempre la ciutat –si exceptuem algunes versions d'utopia rural i radicalment antimoderna, com ara la del Khemer Roig Cambodja–.

Però, com ja ens va avançar Karl Mannheim (1988) durant la primera meitat del segle XX –i més recentment Jürgen Habermas (1987) i Paul Ri-

coeur (1994)–, en desenvolupar la crítica al concepte marxista d'«ideologia» com oposat al de «ciència», utopia i ideologia són conceptes units. I això vol dir no contraposats ni dialèctics, sinó que s'han necessitat mútuament l'un a l'altre per a ser concebibles.

Aquesta dependència conceptual entre ideologia i utopia ha existit perquè, segons aquest esquema, mentre la utopia feia una crítica i un desafiament a l'autoritat i aspirava, doncs, a la transformació social, la ideologia aprofitava als interessos de la legitimació del poder establert i de la autoritat actual. En poques paraules, mentre la utopia concebia un món alternatiu, la ideologia treballava per a convèncer, a la manera del Càndid de Voltaire, que aquest és el millor dels móns possibles.

Així doncs, la definició més acotada d'ideologia seria la de tot aquell discurs que està al servei d'un poder establert i que intenta legitimar-lo apel·lant a la racionalitat, el consens o la necessitat, no obstant que intenta dissimular la seua naturalesa irracional i sacralitzadora del poder (Reboul, 1986). La ideologia, d'aquesta manera, no funcionaria com una deformació de la realitat (segons la concepció de Marx), sinó com un esforç per a la legitimació del poder polític. És a dir, com que existeix una discrepància entre la pretensió a la legitimitat per part de l'autoritat i les creences reals que els governats tenen sobre la legitimitat de l'ordre en el que viuen, el paper permanent de la ideologia consistiria en subministrar el necessari suplement de la creença per cobrir aquesta bretxa [Habermas, 1982; Ricoeur, 1994].

No obstant, com que en tots els sistemes de legitimació i en totes les formes d'autoritat existeix sempre un esvoranc de credibilitat, i com que aquesta bretxa mai pot ser del tot tancada per la ideologia, també existeix un lloc per a la utopia. La utopia treballaria, en aquest sentit, per a exposar la bretxa que s'obri entre les pretensions de l'autoritat i les creences de la ciutadania en qualsevol sistema de legitimitat, i per omplir-la d'un model de societat alternativa a la actual.

En el cas que ens ocupa, aquestes definicions ens poden ser útils en un principi per distingir ambdós discursos sobre el model de ciutat: el que prové del govern municipal i autonòmic valencià, que actua per al manteniment de l'estatus quo (ideologia); i el que s'articula al voltant del model de ciutat social, solidària i sostenible, i que aspira a la transformació social (utopia).

Així doncs, si volguérem establir una primera aplicació d'aquest esquema podríem pensar que, mentre la València dels «grans esdeveniments» («grandes eventos» és el seu nom oficial) pertany a la ideologia perquè és proclamada pel poder establert, aquella València social, solidària i sostenible que reivindica l'esquerra correspondria a la utopia. Però, com veurem al llarg d'aquesta presentació, les coses no són tan senzilles, ja que la València de l'espectacle mundial es pot identificar també com una utopia racionalista i científista per a l'època de la globalització i del simulacre: una ciutat pensada per a ser vista i visitada, la condició d'espectacle de la qual n'apareix en el discurs com el fonament de la realització dels seus habitants.

Com ja va assenyalar Manheim (1988), el pensament sobre una ideologia pot ser també ideològic, per la qual cosa existeix una impossibilitat de l'observador independent i absolut, i una necessitat d'entendre sempre una ideologia des de una utopia. Però, fins a quin punt és possible concebre la València del l'espectacle com una utopia, malgrat estar sustentada per poder polític i econòmic? És possible entendre la ciutat espectacularitzada com una utopia llançada des d'una ideologia? És possible concebre aquesta utopia des d'una altra utopia?

Potser el governants de la ciutat de València, i els seus aliats, llancen la ciutat utòpica com a realització de la seua ideologia: la utopia urbana dels governants i les elits empresarials és aquella que pretén incorporar la ciutat de València dins la cursa de ciutats mercantilitzables per als turisme de masses i de qualitat. Aquesta utopia urbana pretén dotar a la ciutat d'uns emblemes simbòlics dels que suposadament mancava per tal de fer-la reconeixible per al màrqueting dels circuits del turisme mundial. Finalment, aquesta utopia urbana se sustenta en la idea que de l'elitisme dels grans projectes i esdeveniments s'esdevé la millor política social: la creació d'ocupació i riquesa. Per tant, la utopia urbana liberal es presenta com una veritable utopia social-solidària, ja que es tracta d'una ciutat utòpica que arreplega també els discursos de la utopia social-solidària i els fa seus.

2. DISCURSOS SOBRE LA CIUTAT

De quedarnos sin nada mientras Madrid, Barcelona o Sevilla albergaban grandes eventos, ahora somos una ciudad asombrosa, europea y euro-peísta [con] una Ciudad de las Artes y las Ciencias que es un orgullo y representa la imagen moderna de la urbe. Rita Barberá [*El Mundo*, 6/07/2002].

Ésta es una ciudad sin amueblar y en la que han crecido las desigualdades. Por tanto no creo que sea en absoluto un modelo. Y además es una ciudad en la que hay muchas operaciones que tiene muy poco que ver con el interés general y mucho con intereses particulares. Nuestro modelo de ciudad [el del PSPV, partido en l'oposició municipal] pone en primer lugar a las personas. Una ciudad para vivir el día a día, no un escaparate. Y otra diferencia es el cómo se hacen las cosas, no imponerte a la voluntad sino escuchar a los ciudadanos (...). Se está quitando el alma a determinados barrios tradicionales de la ciudad y se están construyendo barrios sin alma. Se está perdiendo la identidad. Es muy difícil identificarse con esos barrios y que además casi no ves a las personas. Y eso para una ciudad mediterránea como la nuestra nos resulta extraño. Es una uniformidad que hace que puedas estar en cualquier parte del mundo. Y los espacios comunes que se construyen, como los jardines, los hacen los constructores por imperativo legal pero no son espacios de convivencia (...). Hay que «coser» la ciudad, en especial lo que se refiere a los barrios históricos [Carmen Alborch. *Cinco Días*, 15/05/2007].

Les dues cites precedents il·lustren dues posicions discursives ben diferents sobre la ciutat de València i el seu model d'urbanisme. La primera la podem definir com la que s'emet des del poder institutiu que va configurant plans d'intervenció urbanística i de promoció de la ciutat. El partit governant (PP) va duent a la pràctica aquells plans amb els instruments de l'administració local i, en ocasions, amb el suport de diversos actors clau. En el cas del període que ens ocupa, aquests actors són promotors urbanístics, bancs, personatges de l'elit econòmica espanyola i alguns mitjans de comunicació.

La segona posició discursiva es pot llegir en clau de resposta a l'anterior. En realitat, més que d'un model organitzat i presentat sistemàticament, es tracta d'un conjunt de premisses que es construeixen com una crítica davant d'aquell primer discurs que és el que sempre duu la iniciativa. Són exemples del discurs

de l'alcalde de la ciutat i d'una de les persones que ha mirat d'optar al ceptre municipal i que ha acabat en l'oposició política, però que reproduïx alguns arguments que trobem en actors de la societat civil de la ciutat.

En aquest apartat resseguirem ambdues posicions enteses com a dues tendències discursives oposades, per bé que la segona no és homogènia en la mesura que diversos actors protagonitzen els discursos. Tal i com anunciàvem abans, tractarem els diaris no només com una font d'informació sinó també com a emissors de discursos en una o altra tendència, en la mesura que els articles presenten més proclivitat a una o altra.

2.1. La València espectacular

En els darrers deu anys València ha viscut una transformació urbanística evident. Aquesta transformació s'ha fet, d'una banda, mitjançant actuacions que eren la continuació de projectes iniciats uns anys abans, com ara la incorporació dels darrers trams del llit del Túria com a gran parc urbà (especialment el Parc de Capçalera), o també l'ampliació del port i la construcció de noves dàrsenes, el qual ha acabat esdevenint un eix fonamental de la ciutat que la travessa en direcció a l'aeroport³.

D'altra banda, altres canvis s'han fet des de projectes que, encara que ja ideats la dècada anterior, començaven al tombant de segle la seua fase principal d'actuacions. En particular, pensem ací en la intervenció en zones com la del Palau de Congressos o, des d'un punt de vista més ambiciós i espectacular, la de la Ciutat de les Arts i les Ciències, i la del circuit urbà de Fórmula 1.

Però el model de ciutat tal i com ací l'entendem, i que considerem dins del marc de les utopies urbanes, abans que reduït només a un prototip urbanístic consisteix també en un patró que pren forma discursivament a través d'imatges que remetien a la ciutat i a la seua projecció. Si des del punt de vista de la planificació urbana la Ciutat de les Arts i de les Ciències i el front

³ En una entrevista, l'arquitecte José Mª Tomás Llavador, que ha treballat per l'Ajuntament de València en diferents èpoques i projectes, considerava aquestes zones com les de màxima projecció urbanística de la ciutat [*El Mundo*, 19/07/09].

litoral de la ciutat (el port, però també el passeig i els poblats marítims) han representat els principals focus de desenvolupament de València en la última dècada, han resultat també fonamentals per a bastir la seua imatge promocional a través d'un seguit de grans esdeveniments que s'han presentat com el cavall de batalla de la ciutat en una gran competició mundial que confronta diverses urbs.

Aquests grans esdeveniments han estat l'aposta que l'equip de govern municipal i els seus aliats han fet per a convertir València en l'escenari d'un «espectacle urbà» [Bélanger, 2005] que s'articula com un imaginari urbà, conformat d'imatges però també de relats, mitjançant el qual «la ciutat es dóna a conèixer i ofereix allò que la distingeix d'altres davant la mirada dels visitants» [Ibidem, 18], i en el context d'una cursa mundial entre ciutats per atreure el turisme de masses i/o d'elits.

Així doncs, la ciutat –i en especial la façana marítima i la part del llit del Túria més propera al port– han esdevingut escenari de grans esdeveniments com són la *America's Cup*, la visita de Benet XVI, l'Open 500 de tennis, el Global Champions Tour (GCT) d'hípica i el Gran Premi d'Europa de Fórmula 1. En gairebé tots els casos es tracta de certàmens esportius l'organització dels quals sempre és avaluada com un èxit des del Consistori, amb qualificatius que s'apliquen al conjunt de la ciutat com moderna, astoradora, innovadora, constructiva, desenvolupada, futurista, d'avantguarda, europea i europeïsta. És tracta, com veurem més esdavant, del discurs de l'acompliment de la ciutat utòpica espectacularitzada.

Els primers ítems per aquest discurs els trobem en dos projectes que es produeixen els primers tres anys del període que ací considerem: l'edificació de la Ciutat de les Arts i les Ciències i el nomenament de València com a seu de la 32^a *America's Cup*. La cita de Rita Barberá amb què obríem aquest apartat és exponent del valor atorgat al complex dissenyat per Santiago Calatrava. La seua imatge s'ha convertit en una icona de la ciutat, (com ho demostra la seua reproducció en *souvenirs*, postals, cartells i guies turístiques) i s'ha incorporat a l'escenari de la major part dels grans esdeveniments esportius que ha acollit València els darrers deu anys. El diari *Las Provincias*, per exemple, valorava de la següent forma la celebració en aquesta zona de l'Open 500 de tennis:

El escenario escogido para el torneo, el ágora de la Ciudad de las Artes y las Ciencias, actualmente en construcción, simboliza a la perfección la unión que se ha conseguido entre la celebración de grandes eventos deportivos y los espacios urbanos más emblemáticos de Valencia, como el puerto o el conjunto diseñado por Santiago Calatrava [*Las Provincias*, 5/10/2007].

El binomi *America's Cup*/Ciutat de les Arts i les Ciències s'ha acabat considerant clau en la projecció exterior de la ciutat. Una notícia de *El Mundo* titulada «La Copa América se promocionará en China y Oceanía» deixava clar aquesta associació entre ambdós elements:

La capital no figura en el denominado circuito ibérico organizado por los touroperadores, que incluye Madrid, Barcelona y Lisboa como paradas. Los expertos consideran que Valencia, valiéndose del reclamo de la Copa América y de la Ciudad de las Artes y las Ciencias, tiene condiciones para formar parte de ese circuito, hecho de paradas muy breves, que no superan los dos días en cada ciudad [*El Mundo*, 19/4/06].

Els grans esdeveniments s'han erigit, doncs, en plataforma de llançament de la ciutat cara enfora; una via per a posicionar-la ben amunt en una cursa entre ciutats. En paraules d'Alfonso Grau, tinent d'alcalde, l'organització d'un mundial d'atletisme en 2008 era tan positiva que caldria presentar-se a més edicions, perquè «cada ciudad tiene que aspirar a construir el mejor de los currículos» [d'*El Mundo*, 14/11/05]. Alguns articles de *El Mundo* o *Las Provincias* van en aquesta mateixa línia, però en termes més genèrics, amb afirmacions en els seus editorials com ara que València ha de «abrirse camino entre las grandes ciudades del mundo, cuyos nombres están asociados al de grandes eventos deportivos, como Londres, Atenas, París, Moscú o Barcelona siempre aspirantes a todo» [*El Mundo*, 14/11/05]. Segons una notícia de *Las Provincias*, Londres ha estat objectiu d'una particular forma de promoció de la Comunitat Valenciana. Una publicació immobiliària d'aquella ciutat ven parcel·les sota l'eslògan «La nueva Barcelona» i diaris internacionals titulen «Siguiendo el ejemplo de Bilbao» fent referència a «el efecto dinamizador que ha tenido el Guggenheim en la ciudad, y que (...) resulta descriptivo de la impresión que toda la efervescencia valenciana está creando por todo el mundo». La notícia continuava en un to d'optimisme:

Y tenemos por delante, además, la celebración en 2007 de la Copa América (...). Estamos ante uno de los grandes eventos a nivel internacional. Cercano en repercusión e inversiones a lo que supuso la Expo para Sevilla o las Olimpiadas para Barcelona (...). Estamos, pues, en el escaparate. Y toca ponerse guapos para sacar partido de la ocasión (...). En un símil surfista, la sensación es que la Comunidad Valenciana está a punto de alcanzar la cresta de la ola, el evento que deberá acabar de situarnos en el mundo y contribuir a proporcionar un lugar al sol más confortable en la competición global en la que nos hayamos inmersos [*Las Provincias*, 29/11/05].

Alfonso Grau, en un article d'opinió al diari *El Mundo*, sostenia no fa molt que «Valencia es hoy una ciudad conocida y reconocida fuera de sus fronteras», amb l'argument que es troba «cada vez más presente en los rankings internacionales más prestigiosos». Segons ell:

Ha conquistado los primeros puestos en los elaborados por el European Cities Monitor, la Asociación Internacional de Congresos y Conferencias (ICCA), el European City Brand Barometer y las Ciudades más competitivas en el mundo globalizado, de la OCDE. «Valencia, un paso por delante» es la base de la nueva estrategia en la que estamos trabajando con las principales instituciones de la ciudad con el horizonte puesto en 2020 y reúne los datos que permiten mostrar la fotografía más fiel de la ciudad y la mejor tarjeta de presentación para su promoción económica internacional. Alfonso Grau [*El Mundo*, 9/12/09].

Un dels principals instruments per aquesta tasca de posicionament internacional el constitueix el Centro de Estrategias y Desarrollo (CEyD), creat l'any 2004 com a substitut del Pla Estratègic de la ciutat i dirigit des de la Regidoria d'Innovació. El centre vol fer el paper d'emetre estudis de diagnòstic i avaluació del desenvolupament de la ciutat i pretén contribuir a la promoció de la ciutat a través del disseny i posada en marxa d'una estratègia de «city marketing». A més, a través de la línia de treball denominada «cultura ciutadana» té obertes vies virtuals per aportar idees i suggeriments en l'existència de les quals es basen membres del Consistori per afirmar que treballen per la participació ciutadana. En la seua presentació, el regidor d'innovació Juan Eduardo Santón va destacar que «nuestro modelo debe ser Barcelona, por el beneficio que obtuvo de las Olimpiadas, y no tanto Sevilla, que no supo

aprovechar la oportunidad de la Exposición Universal de 1992» [*El Mundo*, 4/02/2004].

Uns anys més tard, el diari *Las Provincias* publicava una notícia titulada «Valencia empieza a ser modelo» en què es feia ressò de les declaracions del candidat a l'alcaldia de Lió per la UMP, Dominique Perben, al diari lionès *Le Progrès de Lyon* en el sentit que calia estudiar per què ciutats com València o Turí han tingut èxit «a la hora de enganchar algo nuevo». Segons l'articulista, la resposta rau en l'impuls que generen els grans esdeveniments de repercussió internacional com la Copa Amèrica, la Fórmula 1, el Mundial d'Atletisme o el Encuentro de las Familias i també en «la conjunción entre la arquitectura modernista de Santiago Calatrava y Félix Candela (Ciudad de las Artes) con edificios históricos patrimonio de la Humanidad (la Lonja). Todos estos ingredientes, sazonados con la indispensable voluntad política para situar a la ciudad en el mapa internacional, han supuesto el éxito de Valencia» [*Las Provincias*, 30/07/2007].

Quant a la valoració del model, des del discurs del poder instituït, la premsa mostra com a argument cabdal el guany econòmic per a la ciutat, amb l'atracció de «turismo de lujo» i de «inmobiliarias e inversores de lujo» que centren el seu interès sobretot en el PAI del Camí Fondo del Grau:

Este nuevo barrio de lujo pretende captar a grandes inversores y ciudadanos con gran capacidad adquisitiva. El objetivo de las inmobiliarias cuenta, incluso, con una denominación propia. Son los conocidos como HNWI, un selecto grupo de personas con grandes recursos financieros y capacidad para invertir más de un millón de euros en inmuebles distribuidos por las urbes más distinguidas del globo [*El Mundo*, 10/07/2007].

En una línia similar, *Las Provincias* titulava amb «El lujo y la exclusividad florecen en el centro de Valencia» una notícia sobre l'obertura de comerços de prestigioses marques al centre de la ciutat. Segons l'articulista, «Los eventos y los extranjeros enriquecen Valencia» [*Las Provincias*, 30/09/2007].

Amb tot, la legitimitat del model de desenvolupament basat en els grans esdeveniments no es limita a l'argument del luxe i els beneficis en ell mateix. Es repeteix sovint l'argument que aquests beneficis revertiran directament en polítiques socials. Segons Rita Barberá:

La Copa América la han ganado todos los valencianos, ese barrio (el puerto) es una belleza, con récords de visitantes y que ha repercutido en los barrios. Había una estrategia de la izquierda y era decir que la Copa creó una Valencia dual, lo que es falso [*Las Provincias*, 3/06/2007].

L'únic obstacle que se cita –també repetidament– és el poc suport que el Govern central encapçalat per Zapatero estaria donant als projectes duts a terme per la ciutat. A això cal sumar l'argument que les victòries electorals del PP confirmarien el suport ciutadà al model dut a terme pel consistori durant aquests anys i que ha estat possible per trobar-se el govern en mans del PP. Aquest argument el sosté també l'única Associació de Veïns de la qual hem trobat en premsa un clar posicionament favorable al model de ciutat espectacularitzada i, més específicament, a la Fórmula 1:

No podemos ir en contra de la ciudad, porque la ciudad quiere el circuito. Y si la visión de la gente fuera negativa, se hubiera visto en las urnas, pero el PP ha reforzado su mayoría incluso en los colegios electorales de las zonas donde va la F-1 (...). Habrá que pensar para quién están trabajando las asociaciones [*El País*, 2/05/08].

La possible alternativa política és considerada per Barberá causa d'anestèsia de la societat civil:

En 1991, pasaba lo que hace siempre la izquierda, anestesia la sociedad civil, anestesia su capacidad de impulso, de iniciativa, quieren un Estado cada vez más poderoso y eso no crea riqueza, porque para eso hace falta libertad. En 1991, estábamos a seis meses de que todo iba a pasar en España y nada en Valencia. Esta ciudad estaba anestesiada, apática y eso es porque gobernaba la izquierda [*Las Provincias*, 22/05/07].

L'organització del Gran Premi d'Europa de Fórmula 1 representa la continuïtat del mateix projecte de desenvolupament. Segons Rita Barberá, amb l'*America's Cup* «Valencia se descubrió al mundo y la convirtió en un aval de gestión y una garantía de éxito organizativo (...). La Fórmula Uno ha sido el primer y gran hijo de la competición de vela» [*Las Provincias*, 3/03/09]. Urbanísticament, el projecte suposa la unificació de la zona de la Ciutat de les Arts i les Ciències amb la Marina Real Juan Carlos y el Mediterrani. Això

fa que l'alcaldesa pugui assegurar que «el mar abre las puertas de Valencia al mundo» [*El Mundo*, 11/05/07].

2.2. LA VALÈNCIA MIRATGE

Si el model que acabem de descriure breument seria el d'una ciutat espectacular, des d'un altre punt de vista constituiria una ciutat miratge. La forma enlluernadora de la ciutat ocultaria una realitat de fons més aviat negativa. Associacions, plataformes cíviques, intel·lectuals i partits polítics en l'oposició qüestionen, amb més o menys èmfasi, la via dels grans esdeveniments per al desenvolupament i la gestió de la ciutat.

El discurs apareix fonamentalment com a conseqüència de l'*America's Cup* i el seu argument principal és el d'una manca d'inversió en polítiques socials, equipaments, serveis i zones verdes per a la ciutat i els seus barris que contrastaria amb els fons destinats als grans esdeveniments. Així, per exemple, el Coordinador d'Esquerra Unida a la ciutat sostenia que l'*America's Cup* havia costat 1.200 milions d'euros, mentre que segons un informe de la Federació d'Associacions de Veïns, resoldre la manca d'equipaments al barri només n'hauria costat 31 [*El Mundo*, 21/05/2007]. Per la seua banda, el president de l'Associació de Veïns de Grau Port afirmava: «El barrio carece de todo tipo de equipamientos y se gastan un dineral en esto» [*Las Provincias*, 12/05/07].

La Federació de Veïns sostenia el lema «servicios antes que eventos» en el context d'una Setmana Ciutadana que s'organitza periòdicament a la ciutat [*El País*, 15/06/07] i que protagonitzava la remissió de propostes per als barris que incloïen la demanda de construcció de centres educatius per a nou barris i centres de salut per a set [*Las Provincias*, 26/08/07]. Qui aleshores era president de la Federació —Antoni Cañuelo— afirmava, a més, que «el modelo de ciudad que queremos es la clave». Segons ell, el fet que les majors inversions s'hagen centrat en atraure turisme internacional fa pensar en que es podria seguir pel mateix camí, pero «revitalizando también el centro histórico, por ejemplo, y no sólo la fachada marítima». Però al mateix temps La Copa obria «perspectivas halagüeñas» que havien de servir «para completar

los servicios en los barrios, los centros de salud y escuelas, y analizar la movilidad en la ciudad [*El país*, 30/11/07].

Al repetit argument de la manca de polítiques socials que contrasta amb la fastuositat de l'espectacle, se n'hi sumen d'altres més específics o generals, segons els casos. Així, per exemple, veïns de Sant Marcel·lí i Natzaret i també alguns sociòlegs, urbanistes i empresaris han criticat la manca d'ús de les instal·lacions edificades per l'*America's Cup* [*El País* 1/03/10]. Per altra banda, els mateixos veïns asseguren que s'han agreujat els problemes de seguretat ciutadana, amb una escassa persecució del tràfic de drogues i la prostitució que, en canvi, sí que varen ser perseguïts durant les setmanes de vela [*Las Provincias*, 4/01/10].

Altres crítiques arriben ja amb la Fòrmula 1, per bé que en alguns casos ja eren arguments presents en el cas de la competició nàutica. Per exemple, la presidenta de la Federació d'Associacions de Veïns de la ciutat, Maria José Broseta, deia això sobre la Fòrmula 1:

Toda la inversión en la carrera es endeudamiento para la ciudad y sólo ha dado empleo muy precario y muy pocos días. Y lo más relevante, la carrera condiciona el planeamiento urbanístico de la zona, a través del Plan de Actuación Integrada (PAI) del Grao, lo que irá en detrimento de los colegios, jardines y comunicaciones de la zona (...). No se puede hipotecar la calidad de vida de la gente con los grandes eventos [*El País*, 31/01/09].

Els veïns del Grau hi veuen també algunes pegues específiques en forma de soroll i aïllament en relació a la resta de la ciutat, durant la celebració de les curses. El lema d'una concentració reivindicativa en aquest sentit era il·lustratiu respecte al grau de percepció ciutadana del procés d'espectacularització urbana: «El Grao no es un decorado, queremos un barrio digno» [*Las Provincias*, 24/08/08]. La qüestió de la desconnexió té a veure, concretament, amb la separació de l'Avinguda de França amb el Port i de la Ciutat de les Arts i les Ciències amb Natzaret de la mà, sobretot, de la via fèrria però també a causa del traçat del circuit. [*El Mundo*, 27/08/08]

Per la seua banda, Joan Ribó, de la coalició Compromís, sostenia no fa gaire que «el modelo impulsado por la alcaldesa Rita Barberá es estéril y contraproducente» perquè l'aspecte puntual de la prova no era suficient per a

atreure un turisme estable, «una circumstància que sí se podria ver favorecida con la recuperaci3n y la inversi3n decidida en un barrio marinero como el de El Cabanyal, un espacio 3nico que podria convertirse en un foco turistico de primer orden» [Europa Press, 2/09/10].

L'argument patrimonialista 3s, de fet, un dels altres que trobem en l'oposici3n al model urbanistic que actualment s'executa a Val3ncia. Es tracta d'un posicionament, en primer lloc, per la defensa del patrimoni natural de la ciutat i la seua 3rea metropolitana que constituiria l'Horta [Las Provincias, 27/05/08]. En segon lloc, el que es defensa 3s el patrimoni fonamentalment hist3ric i arquitect3nic constituït per alguns conjunts emblem3tics com serien Tabacalera i altres edificis modernistes derivats de l'Exposici3n de 1909 i el barri del Cabanyal-Canyamelar. Aquest darrer cas ha suposat un dels terrenys en qu3 el principal partit de l'oposici3n, el PSPV, s'ha fet veure m3s en ocasi3n de la seua confrontaci3n al projecte de prolongaci3n de l'avinguda Blasco Ib3ñez fins al mar. I aix3 ho ha fet fins i tot amb una campanya de sensibilitzaci3n al carrer titulada «Derribar tu casa, prolongar el abuso», per a recolzar l'ordre del Ministerio de Cultura de paralyzar el pla municipal del barri [El Païs, 28/2/10]. El PSPV ha dif3s un projecte per al barri que contempla la rehabilitaci3n d'habitatges i edificis singulars, la construcci3n de 600 vivendes de Promoci3n P3blica i d'un campus amb 500 allotjaments per a universitaris, l'increment d'equipaments de barri i el foment del comerç de proximitat [El Païs, 22/02/10]. Es tracta d'un conjunt de propostes que tenen a veure amb una tasca anterior que inclogu3, entre altres coses, la participaci3n del partit en l'anomenat Taller del Cabanyal, amb diversos experts, sobre la problem3tica de la prolongaci3n de l'avinguda Blasco Ib3ñez i el desenvolupament del barri [Europa Press, 29/10/09].

Un dels aspectes que contenia el discurs amb qu3 es presentava la proposta socialista era la necessitat de reforçar la participaci3n social en la definici3n del model urb3 i les mesures que se'n derivaren. Aquest fet es correspon amb una demanda del moviment veïnal que ve d'anys anteriors. La concessi3n de l'*America's Cup* i la planificaci3n urbana del litoral que hi tingu3 a veure, motivaren la creaci3n de la Plataforma Pel Litoral que Volem que, en el seu manifest de naixement proclama: «Frente a una ciudad gobernada a golpe de impulsos y al servicio de unos pocos que defienden sus intereses econ3micos

(...) pedimos una ciudad concertada y participada por todos los ciudadanos» [El Païs, 28/05/2004]. El moviment ciutad3 s'articul3 anys m3s tard sota el nom Acci3 i Reflexi3 Ciutadana per generar «un espacio de reflexi3n sobre el modelo de ciudad» per a fer una Val3ncia respectuosa amb el medi ambient i atenta a les necessitats socials, culturals, sanit3ries i econ3miques dels ciutadans. Les demandes del col·lectiu eren: la paralyzaci3n immediata de tots els projectes de modificaci3n del PGOU de 1988 que no s'hagueren acordat amb la ciutadania; la promoci3n de vivendes p3bliques, dignes i assequibles i, en particular, per a joves i immigrants; la redacci3n d'una nova Carta de Participaci3n Ciutadana que assegur3s la col·laboraci3n dels valencians en els processos d'elaboraci3n de les pol3tiques p3bliques i, finalment, l'elaboraci3n d'un pla de dotaci3n de serveis i infraestructures p3bliques que prioritz3s les necessitats dels barris [El Païs, 29/09/06].

Tot i les mobilitzacions i la profusi3n de discursos contraris a la posici3n dominant, aquesta darrera ha seguit essent reeixida. Davant d'aix3, i del recurs a la vict3ria electoral per justificar les pr3pies accions, hem recollit el discurs d'una de les plataformes contr3ries a les actuacions del consistori, com 3s Salvem el Cabanyal. Des d'aquest moviment, l'adhesi3n o la indifer3ncia als plans municipals per part dels ciutadans prov3 del fet de creure que es rebran prou diners per les pr3pies cases i que s'acabar3 amb el mercat de la droga i la pres3ncia de grups marginals al barri [El Païs, 21/04/00]. Deu anys despr3s d'aquestes paraules, la premsa il·lustra que no sembla que s'haja assolit aquest objectiu. El miratge enlluernador de la Val3ncia espectacular quedaria ben pal3s amb la següent not3cia, titulada «Chabolas con vistas a la Ciudad de las Ciencias se ocultan entre los cañaverales», que resulta un bon colof3 per aquest apartat:

Gente sin recursos monta chozas con material de desecho justo al lado del 3gora camufladas entre la vegetaci3n (...). Est3n rodeadas de zona verde, en la huerta, en primera l3nea del complejo de la Ciudad de las Artes y las Ciencias –uno de los terrenos m3s cotizados de Valencia–, en breve contar3n con una parada de la l3nea T-2 del metro en la misma puerta de casa y ya tienen hasta un carril bici que lleva a los ciclistas a Pinedo. A pesar de todas estas atractivas prestaciones, las viviendas no est3n a la venta. No son viviendas de renta libre, ni de VPO, sino un grupo de chabolas que ya

invaden los cañaverales del río, justo al lado del inconcluso edificio del Ágora y del puente de l'Assut del Or, popularmente conocido como el puente jamonero de Calatrava. Los moradores, una treintena de personas sin recursos, han sabido camuflar las chozas, construidas con maderas y material de desecho, entre la maleza y los cañaverales que se han adueñado del cauce del río, sin que las autoridades competentes se hayan dignado a pensar que esta imagen de degradación no es digna de una Ciudad de las Artes y las Ciencias que está costando mucho dinero levantar. Para todos aquellos que quieran completar su visita 'turística' por el complejo de Calatrava, y observar la cara oculta de la marginalidad en este punto referente de Valencia, no hay más que tomar el carril bici que parte del Ágora con destino a La Punta y Pinedo. En los primeros 100 metros, ocultas entre cañares y enormes higueras, hay hasta siete construcciones que tratan de pasar desapercibidas ante los ojos de las fuerzas del orden público (...) «Somos la quinta generación de la familia en esta casa. Y ahora esta gente nos está haciendo la vida imposible. Hay una falta de seguridad total. Tenemos cinco perros rodeando la casa y uno dentro, porque tenemos miedo. No sabemos si es que hay intereses creados y no quieren intervenir para que nos acabemos cansando de la situación y nos vayamos de aquí» [*Las Provincias*, 10/07/10].

3. LES IMATGES ESPECULARS DE LA CIUTAT UTÒPICA

Hem pogut comprovar com en els discursos de la premsa escrita sobre el model de ciutat es contraposen la ciutat utòpica de l'espectacularització i la ciutat utòpica social, solidària i sostenible. En el primer cas, es té una visió de la ciutat de la competició mundial, dels espectacles per als circuits turístics, especialment del turisme i de la segona residència d'elit. En aquesta és el mercat el que marca la pauta en la construcció de ciutat i també en l'experiència de ciutadania. En el segon cas, es tracta d'un model de ciutat patrimonialista, ecologista i participacionista que, en realitat, es presenta com a rèplica de l'anterior, de forma que els discursos que la constitueixen denuncien la ciutat espectacle com a miratge que amagaria una realitat fosca.

Aquesta contraposició entre la ciutat espectacular i la ciutat miratge deixa en evidència que totes dues participen de l'espill i reflecteixen la utopia: la realitat social s'observa no directament sinó mirant en el mirall de la

ciutat utòpica, bé per a veure la ciutat dels espectacles per al consum turístic, bé per a veure els estralls d'aquest model idealitzat sobre la realitat social i ciutadana.

Però aquesta contraposició de ciutats que es reflecteixen en la utopia també evidencia que existeix una ruptura entre tots dos discursos, que no es comuniquen entre ells de forma fluïda i que, per això, no es genera diàleg sobre el model de ciutat, sinó dos monòlegs que parlen per al seu propi auditori. Això sí, tot plegat amb clara preponderància dels arguments que emfatitzen el model de la València espectacularitzada per a elogiar-lo o per a oposar-s'hi. Aquest caràcter paral·lel el considerem coherent amb el fet que, en realitat, els discursos es corresponen amb models contraposats de ciutat utòpica. Són discursos extrems que prenen un caire utòpic en la mesura que dibuixen models de ciutat inabastables en la realitat. Es tracta de discursos paral·lels que no es toquen, circulen un al costat de l'altre.

Una conclusió de tot això és que hi ha una manca de cultura ciutadana fonamentada en el debat informat i crític, la qual cosa s'erigeix en un problema per al model de ciutadania i convivència cívica entre gestors i ciutadans que viuen la ciutat en tots els seus aspectes, com a treballadors, residents, participants en associacions, votants i/o consumidors.

La realitat social s'observa amb els ulls de cadascun dels models de ciutat utòpica: l'espectacular i la social-solidària. En el primer cas no s'observen els evidents fenòmens de precarització social que han vingut de la mà de les grans actuacions urbanes (manca de serveis públics per manca d'inversió, ciutat dual i insolidària, ciutat no sostenible i contra el medi ambient, ciutat agressiva, sorollosa i contaminada, ciutat d'espais públics privatitzats i elitistes). Però des de la posició social-solidària, no s'hi reconeixen els possibles efectes beneficiosos que les actuacions urbanístiques de l'última dècada podrien portar a la ciutat i els seus habitants i que si més no és lícit imaginar, repensar o plantejar-se: es concep la «política dels grans esdeveniments» com feta per les elits i per a les elits i contra les no elits o contra el conjunt de la ciutadania. En poques paraules, es concep la política urbana com una guerra ideològica entre aquells que se senten, de manera excloent, representants de tota la ciutadania.

L'important en aquests discursos periodístics és arribar a les seues supo-

sades audiències i ser-ne grats a les seues oïdes, més que no pas generar informació imparcial, visions crítiques i debat polític. La informació periodística es fa per al consum propi, no per al consum general de la ciutadania: com a molt consideren que hi pot haver un sector de la població que pot ser convençuda (aquells que totes les enquestes electorals anomenen «indecisos»), però no de manera raonable i raonada, sinó amb apel·lacions emocionals, les coartades i les fal·lacies (tu quoquem).

Des del punt de vista de la premsa escrita, sembla evident que aquella de major difusió no esdevé veritable espai d'informació i debat ciutadà; si més no, els actors estan tan fortament posicionats políticament en el seu model de ciutat utòpica que rarament es produeix un debat d'idees crític i lliure al seu interior, en el sentit d'incorporar les possibles bondats de «l'adversari». Govern municipal, partits polítics i plataformes i associacions veïnals, de forma clarament desigual entre elles, semblen estar més al servei del convenciment terapèutic dels seus membres —que ja n'estan convençuts però que necessiten aquests ritus per confirmar periòdicament les seues creences— que no per generar ciutadania crítica i informada.

Però també és evident que la premsa escrita no ho és tot. Els espais virtuals, especialment les xarxes socials i els blogs, l'anàlisi dels quals deixarem per a un altra ocasió, pel seu format molt més interactiu permeten dinàmiques més crítiques, encara que també tendeixen a la radicalització del debats i la intransigència dels que hi participen.

És clar també que la ciutat de les utopies urbanes és una ciutat que emfasitza l'anomenada ciutat dual [Borja i Castells, 1997]. La ciutat dels grans projectes faraònics és una herència del concepte primigeni de ciutat utòpica: aquella que només mitjançant la coerció que el poder absolutista exercia sobre els ciutadans feia possible portar a cap empreses colossals que requereixen inversions i recursos astronòmics, ja que a major participació i democratització els ciutadans prioritzen els seus problemes quotidians per damunt de l'assoliment de la glòria político-monumental i es mostren contraris del faraonisme. Per intentar salvar aquesta bretxa entre pretensió dels governants i les creences reals dels ciutadans la ideologia es posa a funcionar [Ricoeur, 1994] una ideologia que treballa per la legitimació del poder polític i econòmic, segons el criteri més weberian, i per la integració de la identitat

compartida, segons la funció que Geertz (1998) i també el propi Ricoeur (1994) li atorguen a la ideologia.

Podríem resumir la situació actual dient que, des del punt de vista de l'activitat dels discursos sobre el model de ciutat, mentre la utopia social-solidària exposa i denuncia la bretxa de credibilitat entre pretensions dels governants municipals i creences reals dels ciutadans, la ideologia de l'espectacularització treballa per reduir-la, o si més no, minimitzar-la i ocultar-la.

La utopia social-solidària, de fet molt malmesa per anys de proselitisme espectacularitzador, lluita per un concepte orgànic i humanista d'urbanisme [Choay, 1970], en contra del concepte d'un urbanisme racionalista i racionalitzador, científista i progressista (en la seua accepció primigènia), que primer pensa en estructures i en trames urbanes, en desenvolupament de xarxes d'eficàcia comunicativa, i que només després tolera que les persones reals ocupen aquest espai perquè suposen i donen per descomptat que els grans projectes urbans racionalitzats, a la manera del despotisme il·lustrat, sempre seran bons per al poble, independentment de la seua opinió i dels seus desitjos.

La utopia de la ciutat espectacular és una herència de la utopia racionalista de la màquina invisible [Mumford, 1982] que ja anunciava Francis Bacon en la *New Atlantis*: l'aplicació de la ciència a totes les qüestions humanes mitjançant l'acoblament de les peces humanes (científics, tècnics, administradors i, per suposat, polítics i empresaris) per a la consecució de totes les coses possibles, especialment d'aquelles que semblen impossibles. L'espectacularisme del turisme Global, al que anhela la València dels grans esdeveniments, respon a la mateixa motivació: fer de la ciutat més que un lloc per viure, unarealització dels deliris de grandesa i la megalomania dels seus governants que actuen, sota la màscara de la legitimitat democràtica, com els sàtrapes del passat que van fer possible el monumentalisme sobrehumà i sublim. Els seus somnis, conscients o inconscients, són ser recordats com els promotors i constructors de l'arquitectura increïble que desenterraran els arqueòlegs del futur a l'antic, antiquíssim, llit del Túria.

5. BIBLIOGRAFIA

- Ascher, F. (2007): *Los Nuevos principios del urbanismo: el fin de las ciudades no está a la orden del día*, Madrid, Alianza Editorial.
- Bacon, F. (1901) [1627]: *New Atlantis*, New York, Collier & Son.
- Bélanger, A. (2005): «Montréal vernaculaire/Montréal spectaculaire: dialectiques de l'imaginaire urbain», *Sociologie et sociétés*, 37(1): 13-34.
- Borja, J. y M. Castells (1997): Local y global. *La gestión de las ciudades en la era de la información*, Madrid, Taurus.
- Borja, J. (2003): *La Ciudad conquistada*, Madrid, Alianza.
- Borja, J. (2009): *Luces y sombras del urbanismo de Barcelona*, Barcelona, UOC.
- Canadell, À. y J. Vicens (2010): *Habitar la Ciudad*, Madrid, Miraguano Ediciones.
- Choay, F. (1970): *El urbanismo: utopías y realidades*, Barcelona, Lumen.
- Eagleton, T. (1997): *Ideología. Una introducción*, Barcelona, Paidós.
- Frye, N. (1982): «Diversidad de utopías literarias», en F. E. Manuel (comp.), *Utopías y pensamiento utópico*, Madrid, Espasa-Calpe.
- Geertz, C. (1988): «La ideología como sistema cultural», *La interpretación de las culturas*, Barcelona, Gedisa.
- Delgado, M. (2007): *La Ciudad mentirosa. Fraude y miseria del modelo Barcelona*, Madrid, Los Libros de la Catarata.
- Habermas, (1987): *Coneixement i interès*, Barcelona, Edicions 62.
- Kumar, K. (1991): *Utopianism*, Buckingham, Open University Press.
- Manheim, K. (1988): *Ideologia i utopia*, Barcelona, Edicions 62.
- Mumford, L. (1982): «La utopia, la ciudad y la máquina», en F. E. Manuel (comp.), *Utopías y pensamiento utópico*, Madrid, Espasa-Calpe.
- Neusius, A. (1992): «Dificultades de una sociología del pensamiento utópico», en B. Muniesa (sel.), *Sociología de la utopía*, Barcelona, Editorial Hacer.
- Reboul, O. (1986): *Lenguaje e ideología*, México, FCE.
- Ricoeur, P. (1994): *Ideología y utopía*, Barcelona, Gedisa.
- Thompson, John B. (1984): *Studies in the Theory of Ideology*, Cambridge, Polity Press.
- Van Dijk, T. A. (1998): *Ideología. Una aproximación multidisciplinaria*, Barcelona, Gedisa.
- Williams, R. (1979): «Utopia and Science Fiction», en P. Parrinder (ed.), *Science Fiction*, London, Longman.

TERCERA PARTE POLÍTICAS Y PRÁCTICAS EN TORNO AL GÉNERO